

hortxe daukagu lekuko. Eta herriak Atarrabi apezaren istoria ezarri dio Axular-i ere.

Pedro de Atarrabia delako pentsalariak ere bazuen jakin-duria, saltzeko, beste. Euskara ere bazekian seguru aski, Villava eta Atarrabia ezezik, Iruine eta Naparroako erresumarik gehienak ere euskaldun baitziren garai haietan. Ez dakigu zenbaterainoko hartu emanak izango zituen Naparroako herri xeharekin. Baina azken hogeitaz urte luzetan, behintzat, Naparroan bizi izandu zen; eta Naparroako erregeen zerbitzu berezietan ibili zenez gero, aukera ederrik izan zitezkeen herriarekin ere hartu emanak edukitzeko.

Eta gure herriak, bere jakinduraz txunditurik edo, Axular bezalaxe, folklore mailaraino jaso ote zuen ondotik? Iruine inguruko herrixkak aztertzea on litzateke aztarren zerbait utzi duen jakiteko edo.

Dena den, gure folklore zaharreko Atarrabi apeza, eta historiak gor-aipatzen duen Pedro de Atarrabia delakoa, izenari gagozkiolarik, berdinak direla ematen du; izatez ere holaxe ote ziren, ez jakin.

(1) "Doctoris Fundati Petri de Atarrabia sive de Navarra, OFM., IN PRIMUM SENTENTIARUM SCRIPTUM, quod ad fidem codicum manuscritorum critice edidit Dr. PIUS SAGÜES AZCONA, OFM."; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1.184 páginas, 2 vols.; Bibliotheca Theologica Hispana, 1974.

ETIENNE LAPEYRE

1840-1893

P. Lafitte

Lerro hauetan nai nituzke idazle hortaz han hemenka erran izan diren berriak zuzendu eta osatu, hein batean bederen.

Hasteko, zenbaitek Xalbat Arotzarena kalonjearen nota batzuetarik atera dute *Credo* liburua Martin Lapeyre, Aita Damien beneditanoaren obra zela. Bainan liburuak berak argitzen gaitu, "Et. Lapeyre aphezak egina" dakarkelarik.

Martin hori Etienne kalonjearen anaia zen, 1842-ko abenduaren 4-ean sortua: 1868-ko ekainaren 6-ean apeztua, Hazparneko misionestetan sartua behin eta gero Belok-eko komentu ideki berrian. Hil zen 1894-eko apirilaren 3-an. Harenak dira bi liburuxka segurik: Jesu Kristo gure erregea da (16 plama), Baiona, 1889 eta *Kantika ezpiritualak*, (xubertarrentzat) 16 plama, Baiona, 1892.

Etienne Lapeyre, Azkainen sortua zen 1840-eko apirilaren 30-ean, Baionan apeztua 1863-ko maiatzaren 30-ean, Uztaritzeko bikario izendatua 1864-eko otsailaren 16-ean, ez dakidalarik zer bilakatu zen lehen mezzatik ordu arte. Ilabete zenbaiten buruan Baionako "Saint Leon" ikastegian filosofia-erakasle eman zuten. 1871-ko hazilaren 27-an Bidarteko erretuz ezarri zuten.

1889-an, osagarri eskasez, kargu hori utzi zuen. Jaufret jaun apezpikuak "benefiziado" alki bat eskaini zion. Et. Lapeyre-k ez zuen on-hartu. Orduan ohorezko kalonje egin zuten eta "Camp-de-Prats" xahartegiko omonier, Hiriburuko mugan.

Erran dute etxe hortan bizi zela, baina ez da hala. Auzo-azoko "Ricur" izeneko haurtegian zagon.

Bertzale "Conférences ecclésiastiques" direlako buru eman zuten diosesa guziko, hortik beretik ageri baita jakintsun handi zaukatela apezpikutegian.

Oharturik bere mendean "Euskaldunen fedea ari zela flakutzen", iduritu zitzaion gaitz horren iturria erlisioneari buruzko argi-eskasa zela. Gogoan hartu zuen girixtino erakaspén nausiak hiru liburutan xeheki azaltzea. Batto baizik ez zuen argitaratu ahal ikun. Hura da *Credo edo Sinhesten dut esplikatua* (Baiona, 1891), 438 plama dauzkan liburu gotor bat.

Lau zati baditu:

— Lehenean, erlisionea eta fedea aipatuak dira, 8 kapitulu-
lutan;

— Bigarrean, Jainkoa eta Kreazionea, 13 kapitulu-
lutan;

— Hirugarrean, Jesu Kristo munduaren salbatzailea,
24 kapitulu-
lutan;

— Laugarrean, *Credo*-ko bertze artikuluak oro, 15 kapi-
tulu-
lutan.

Beraz orotarar 60 kapitulu, bortz orrialdetako aintzinsolas batekin. Funtsezko lana, Elizako Aiten eta teologoan erakaspenetarik ateraia, gehientzat irakur-errex, egun guzietako euskara bakun batean urtua.

Aitortuko dut, 23 urtetan liburu hori lehen aldikotz eskuratu nuelarik, ez zitzaidala hanbat laketu, idorskoa aurkitu nuen, eskola liburu baten parekoa; ene inguruko apezgaiek ere esker guti zioten, latin eta frantses kutsu hanixko haute-maiten ziotelakotz, ala hitzetan, ala joskeran.

Egungo egunean, estakuruak estakurutei, ezagutzen diot, era kaspenez bertzalde, jainu, indar, argi eta bizi. Atsegin nuke, oraiko idazleak euskara mota hortarat hurbil balite.

Bainan Etienne Lapeyre-k obra hortaz bertzerik utzi dauku. Bi prediku, literatura kondairetan orain arte aipatu gabeak.

Hazparnen kalbarioa Arroltzemendi kaskoan eraiki zute-nean (1890), Aita Arbelbide misionesten buruzagiak bere ingururat bildu zituen orduko euskaldun predikari hobere-nak. Abbadie, Bastres, Belsaguy, Choribit, Lapeyre, Zanzine-na. Parropiako elizan, aste batez behar zuten Jesusen Pasio-neaz mintzatu. Arbelbidek bakotxari mugatu zion gaia, ez zadin izan berriz haste eta nahasmendurik.

Etienne Lapeyre kalonjeari bederatzi predikutarik bi lehenbizikoak tokatu zitzaizkon. *Jesus Olibetako baratzean* eta *Jesus judasez saldua*. *Hazparneko kalbarioa* izeneko libu-ruan (Baiona 1892) bi hitzaldi horiek irakur ditazke 17-garren orrialdetik 69-garrenerat. Artoski apailatuak dira, liburu sainduetarik eta aintzinagoko hizlari aho ederreneta-rik haziak, orduko Hazpandarren menerat molde suhar hun-kigarriz eskainiak.

Euskal literaturak ez lituzke ahantzi behar.

Orai xuxent dezagun Etienne Lapeyre horren heriotzeaz ene faltaz hedatu den makur bat. Arantzazurat igorri karta batean ezarri omen dut ez nakiela noiz hil zen, bainan iduri zitzaiala 1930-ean itzali zatekela¹. Harritu naiz Villasante-ren Literaturan urtegarren hori irakurtu dutanean, bainakien Etienne Lapeyre XIX garren mendean zendu zela. Berriz inkesta bet egin nuen, eta Harismendy jaun kalonjeak *Bulletin Religieux*-aren bilduma osoa baitzuen, hartan atxeman nuen artikulu bat hemen ezarri ditudan xehetasun askorekin,

eta Arantzazurat erdaraz (frantsesez) hitzez-hitz bidali. Zorigaitzez Villasante-ren literaturatik zenbaitek bildu dute urtegarren makurra, ene bermegoarekin! Penagarri da.

Dugun erran argi eta garbi Etienne Lapeyre kalonjea "Recur" etxean hil zela (1893) hemezortzi ehun eta laurogei-ta hamahiruko martxoaren 23-an, bere 53 urteak bete gabe, 52 urte, 10 ilabete eta 23 egun zituelarik.

Ixtripuz hil zen. Errumatismek josia, beso-ukaldi batez nahi gabetarik gauaz bere lan-mahaineko krisailua uzkaile zuen eta, sua hedaturik, garrek begitarterat jauzi zitzaizkon, itsuski erretzen zutela. Haren oiuhuetarat etxekoak etorri ziren eta sua berehala iraungi, garrek ez zioten soinekorik hunkitu ere; bainan aurpegiko erredurak, barna sarturik, ez zion barkatu. Laster itzali zen.

Damurik! Adin hortan iduri zait egin zezakela oraino euskarazko lan onik.

(1) Ohargabez ezarri bide dut 1930, ez dakit zeren orde!